

FOTSULOR vid KLOCKSTAPELN

Sorunda socken, Södermanland.

Rapport över inventering och dokumentation

Fotsulehällen från norr

Roger Wikell, Sven-Gunnar Broström och Kenneth Ihrestam

BOTARKRAPPORT 2014 – 04

Redogörelse för inventering och dokumentation av hällristningar omkring kyrkan i Sorunda socken, Södermanland

Sorunda är en mycket rik fornlämningsbygd med lämningar från alla tidsperioder. Här finns allt ifrån den tidiga stenålderns boplatser i socknens högre norra del till vikingatidens gravfält i den nuvarande jordbruksbygden i sydväst. Den mellanliggande perioden, bronsåldern, är inte lika känd i Sorunda. Det finns trots allt många fornlämningar som kan dateras till denna tid. De bäst kända är troligen skeppssättningen på Torps malm och hällristningen vid Sundby. Denna som vi förresten själva upptäckte vid inventering på 1980-talet innehåller ett 10-tal skeppsfigurer. Den enklaste typen av hällristning, älvkvarnen eller skålgropen som den också kallas, finns känd på nästan 100 platser inom socknen. De flesta ligger i ett nord-sydligt stråk från Fituna – Frölunda i norr till Grimsta – Sundby i söder. Socknens först kända skålgropar är belägna vid Grimsta (Raä 274). De registrerades av Ivar Schnell på 1930-talet. Ett mindre antal förekomster upptäcktes 1979 då socknen totalinventerades av Riksantikvarieämbetet. De flesta av de hittills kända lokalerna upptäcktes åren 1982-83 då Broström/Ihrestam på uppdrag av Nynäshamns kommun gjorde en specialinventering inom vissa delar av kommunen. Vi hann då bara med socknens västra delar. Detta är troligen orsaken till att det fram till år 2009 knappast fanns några kända skålgropar i socknens östra delar. 1999 fann en markägare ett skålgropsblock vid Aska. År 2005 fann Broström/Ihrestam socknens hittills figurrikaste lokal med 98 skålgropar inom Raä 540 vid Hoxla gård, som ligger nära Ottersta (BOTARK-rapport 2005–10).

År 2009 flyttade arkeologen Roger Wikell till Sorunda. Han bodde tidigare i Haninge och hade där inventerat fram de flesta av de nu kända skålgroparna i detta område. I och med flyttningen till Sorunda såg han möjligheter till nya jaktmarker för skålgropsinventering. Letandet gav omedelbart resultat. I ett stråk mellan Enby i norr och Berga i söder fann han omgående ett 10-tal tidigare okända skålgropshällar. Inventeringsarbetet har fortsatt och vi vet redan nu att Sorunda är en av de skålgropsrikaste i Södermanland tillsammans med andra bygder i östra Södermanland som Haninge, Ösmo, Turinge med flera.

Sommaren 2010 dokumenterade vi Rogers skålgropsfynd omkring Sorunda klockstapel (*BOTARK-rapport 2010-23*). Roger har därefter återkommit till platsen och han har nu även funnit en figurristning bestående av två fotsulepar. Ristningen är den femte kända figurristningen i Sorunda och den enda som avbildar fotsulor. Placeringen av dessa är ovanlig, högst upp på en klippkant med utsikt över hela Sorundas centralbygd. Platsen har tydligen varit viktig redan under bronsåldern och är ju än idag socknens rituella centrum med kyrka och klockstapel.

Södertörn i april 2014

Roger Wikell, Sven-Gunnar Broström, Kenneth Ihrestam

Statistik över den pågående hållristningsinventeringen i Sorunda socken.

	<i>Antal förekomster</i>	<i>Antal figurer</i>
Känt före 2009	82	890
Klockstapeln (rapport 2010-23)	15	66
Ottersta (rapport 2011-30)	32	131
Rangsta norra (rapport 2011-37)	17	48
Sundby (rapport 2012-12)	13	67
Fituna 1 (rapport 2013-17)	23	121
Fituna 2 (rapport 2013-43)	17	82
Denna rapport	6	77
Totalt registrerat	205	1482

Referenser

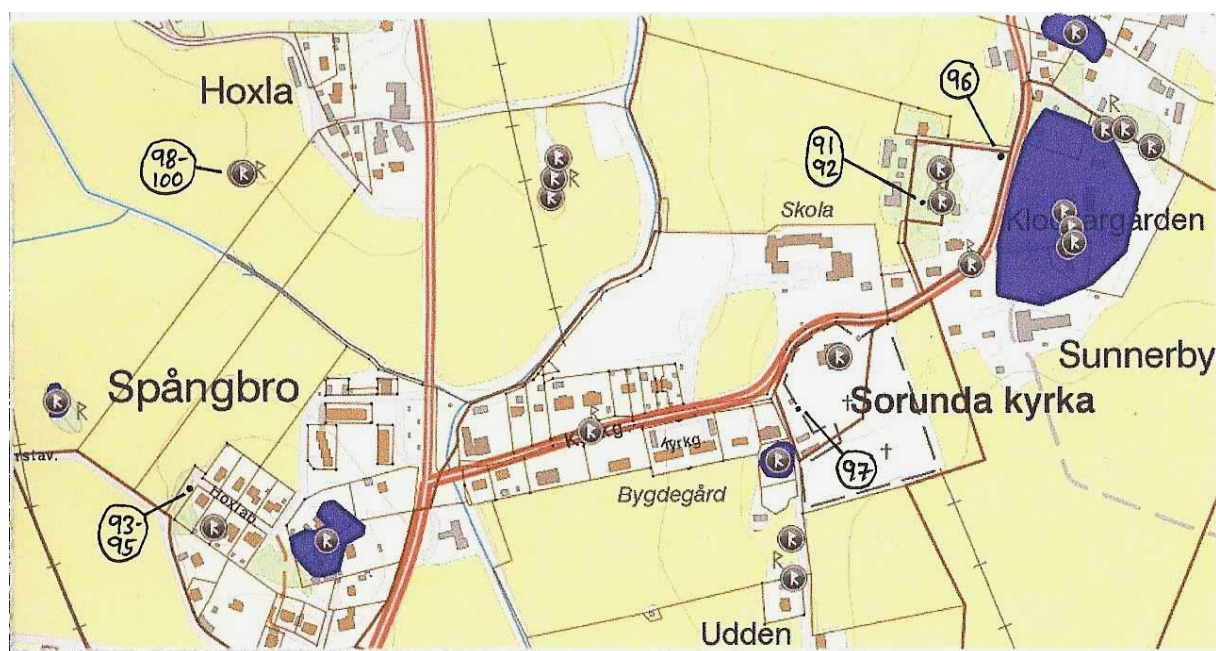
Wikell, R., Broström, S-G. & Ihrestam, K. 2010-23. Skålgropar vid klockstapeln

Broström, S-G. & Ihrestam, K. 2010. Hållristningar i Stockholms län – forskningshistorik, aktuell status och framtida arbete. I K. Andersson et al (red.). Bronsålder. Bronsålder i Stockholms län – aktuell forskning. Rapport från ett seminarium 2010. Stockholms läns museum. Stockholm. S. 11 – 19.

Broström, S-G., Ihrestam, K., & Wikell, R. 2011. Bilder av skepp i Sundby. Sorundabygd – om miljöer och människor i Sorunda socken. Nr 55. S. 14 – 15.

Wikell, R., Broström, S-G. & Ihrestam, K. 2011. En kana i Ottersta. Sorundabygd – om miljöer och människor i Sorunda socken. Nr 55. S. 10 – 12.

Wikell, R. Ihrestam, K., & Broström, S-G. 2011. Fler bilder av skepp i Sundby. Sorundabygd – om miljöer och människor i Sorunda socken. Nr 57. S. 17 – 19.

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Förekomsterna upptäckta 2012 av Roger Wikell

Dokumentation 2012-13 av Roger Wikell, Sven-Gunnar Broström och Kenneth Ihrestam

Sorunda socken

Klockstapeln

Vid klockstapeln

Objekt	Beskrivning av förekomsten	Terräng	Orientering
91	Hällristningsområde 6 x 4 m (NV – SO) bestående av följande två förekomster: A/ Hällristning 4,5 x 1,4 m (NNV – SSO) bestående av <u>4 fotsulor, 2 rännor och 18 skålgropar</u> . <i>Fotsulorna</i> är 25 – 31 cm långa och 13 – 15 cm breda, alla är konturhuggna och parställda. <i>Rännorna</i> är 4 – 5 cm långa, en sammanbinder två skålgropar och en utgår från en skålgrop. <i>Skålgroparna</i> är 2 – 7 cm i diameter och 0,5 – 2 cm djupa. Belägen på hällkant mot väster.	Bergskrön intill klockstapel 3 meter väster om klockstapelns sydvästra hörn. X = 6544605 Y = 0661700	
92	B/ Hällristning 1,4 x 0,5 m (N – S) bestående av <u>5 skålgropar</u> 3 – 5 cm i diameter och 0,5 – 2 cm djupa. Belägen på hällkrön.	1,8 meter öster om objekt A.	
Raä 853 ommätt	Hällristning 1,5 x 0,5 m (Ö - V) bestående av <u>12 skålgropar</u> 4 – 8 cm i diameter och 1 – 2,5 cm djupa. En skålgrop huggen i spricka. Belägen på krön och västra kanten av uppstickande häll.	Hagmark, ostsluttning 5 meter sydost om klockstapel X = 6544930 Y = 0615528	Hagmark, ostsluttning 5 meter nordost om NO-hörn på klockstapel X = 6544930 Y = 0615528

Övrigt.

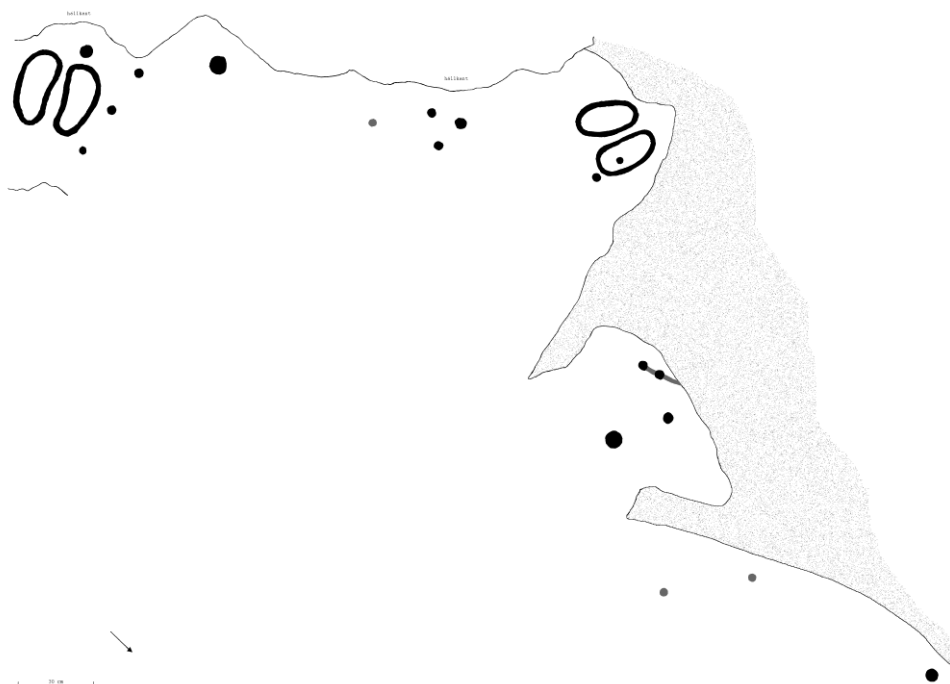
Objekt	Beskrivning av förekomsten	Terräng	Orientering
96	Skärvstensförekomst (okänd utbredning) Vid kabelgrävning har på platsen framkommit ett upp till 30 cm tjockt lager med sot, kol och skörbränd sten.	Ängsmark 4 meter väster om landsväg X = 6544652 Y = 0661782	
97	Fyndplats för malstensunderliggare. Storlek 0,9 x 0,6 x 0,3 m och belägen på högkant i murens nedre del.	Sydvästsidan av bogårdsmur 3 meter söder om stiglucka. X = 6544385 Y = 0661539	

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Nyfynd vid Sorunda klockstapel i Sorunda s:n

Fotsulehällen från sydost

KALKERING Broström / Ihrestam 2012

Skålgropar vid Hoxla

Objekt	Beskrivning av förekomsten	Terräng	Orientering
Nyfynd	Hällristningsområde 5 x 4 m (N – S) bestående av följande tre förekomster:	Tomtmark 10 meter VNV om hushörn (N) X = 6544296 Y = 0660868	
93	A/ Hällristning 4 x 3 m (Ö – V) bestående av <u>1 fotsula och 34 skålgropar</u> . <i>Fotsulan</i> är 15 x 7 cm, helt uthuggen och med en skålgrop i hälen. <i>Av skålgroparna</i> är 33 runda, 3 – 8 cm i diameter och 0,5 – 3,5 cm djupa, en skålgrop är avlång, 8 x 5 cm och 0,5 cm djup. Belägen på ONO-sluttning av större häll.		
94	B/ Hällristning 0,9 x 0,7 m (ONO – VSV) bestående av <u>4 skålgropar</u> 5 – 7 cm i diameter och 1 – 1,5 cm djupa. Belägen på hällens nordostsluttning.	1,2 meter NNV om objekt A	
95	C/ Hällristning bestående av <u>1 skålgrop</u> 5 cm i diameter och 1 cm djup. Belägen på hällens nordostsluttning.	2,2 meter ONO om objekt B	
Raä 812	Hällristningsområde 3 x 2 m (Ö – V) bestående av följande tre förekomster:	Stort hällparti i åkermark X = 6544655 Y = 0660926	
98	A/ Hällristning 0,3 x 0,2 m (N – N) bestående av <u>3 skålgropar</u> varav två runda, 4 – 5 cm i diameter och 0,5 – 1 cm djupa samt en avlång, 9 x 6 cm och 1 cm djup. Belägen vid hällkant mot sydväst..		
99	B/ Hällristning bestående av <u>1 skålgrop</u> 5 cm i diameter och 1 cm djup. Belägen på nordostsluttande hälllyta.	2,8 meter ONO om objekt A	
100	C/ Hällristning bestående av <u>1 skålgrop</u> 5 cm i diameter och 1 cm djup. Belägen på hällens krön	1,4 meter söder om objekt B	

Fotsulehällen från öster

Nyfynd 93 – 95 foto från nordost